

УДК 37.036:070.422

АКМЕЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Дяченко І.М., к. н. соц. ком., доцент,
доцент кафедри журналістики, реклами і соціальних комунікацій
Класичний приватний університет

У статті порушено проблему формування професійної компетентності майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки. Розкрито сутність акмеологічного підходу до формування професійної компетентності майбутніх журналістів. Висвітлено наукові погляди на проблему журналістського професіоналізму й конкурентоспроможності. Окреслено професійний портрет сучасного журналіста. Здійснено спробу визначити зміст професійної компетентності майбутнього медіа-працівника.

Ключові слова: акмеологічний підхід, журналіст, компетентність, конкурентоспроможність, медіа-працівник, професійна підготовка, професіоналізм, формування.

В статті затронута проблема формування професійної компетентності майбутніх журналістів в процесі професійної підготовки. Розкрито сутність акмеологічного підходу до формування професійної компетентності майбутніх журналістів. Освітлено наукові погляди на проблему журналістського професіоналізму й конкурентоспроможності. Охарактеризовано професійний портрет сучасного журналіста. Предпринята спроба визначити зміст професійної компетентності майбутнього медіа-працівника.

Ключевые слова: акмеологический подход, журналист, компетентность, конкурентоспособность, медиа-работник, профессиональная подготовка, профессионализм, формирование.

Diachenko I.M. THE ACMEOLOGICAL BASES OF FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE JOURNALISTS

The article raises the problem of formation of professional competence of future journalists in the process of professional training. One of the principles of fostering the professional competence of a future journalist is the principle of humanism.

The concept of "professional competence" in modern research considered as an integral characteristic of professionalism, which combines person-activity structures. The structure and content of professional competence largely determined by the specifics of professional activity and affiliation to certain types of professions.

The acmeological approach in the training of future journalists based on the analysis and consideration of the regularities and contradictions of journalistic education on a traditional basis and the professionally oriented direction of the training of specialists in the field of mass media on the principles of acmeology.

The professionalization in the information society is a means of self-realization of the individual. Competence is defined as a combination of mental qualities that allows you to act independently and responsibly (effective competence). Competent in a certain field, a person has the appropriate abilities, knowledge, practical skills, which allows him reasonably think about this industry and operate effectively in it. Competence is a peculiar measure of the level of professionalism of the individual.

The future of the state and society depends to a large extent on the professional competence and creative approach of journalists to fulfilling its purpose, functions and social roles.

Key words: acmeological approach, journalist, competence, competitiveness, media worker, professional training, professionalism, formation.

Постановка проблеми. Пріоритетним вектором сучасного світового розвитку є глобалізація, рушійною силою якої виступає науково-технічний прогрес, що базується на інформаційно-телекомунікаційних технологіях. Перспективи галузі медіа залежать від багатьох чинників, серед яких – рівень професійної компетентності журналістів, розуміння ними своєї суспільної ролі й соціокультурної місії. Справжній професіонал-журналіст повинен володіти не лише комплексом загальних і спеціальних професійних здібностей, але й умінням творчо реагувати на політичні, економічні, соціально-культурні зміни у світі й бути при цьому конкурентоспроможним.

Створення нового інформаційного простору, запровадження новітніх технологій, поширення процесу медіаконвергенції, що сприяє розмиванню меж між різними видами засобів масової інформації (і між різними сферами журналістської діяльності) і виникненню потреби в суміжних професіях і в професійній мобільності журналістів-універсалів, зумовили перегляд наявних і пошук нових шляхів і методів навчання студентів журналістських спеціальностей.

Актуальність порушеної у статті проблеми підкреслюється реаліями існування ЗМІ в ринкових умовах і посиленою соціальною необхідністю в професійно компетентних

журналістах, здатних до постійного саморозвитку, до здорової творчої конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців присвятили свої наукові розвідки Б. Ананьєв, Л. Виготський, Ж. Деллор, В. Долл, З. Калмикова, Н. Менчинська, Л. Мітіна, В. Слассьонін, Л. Карпова, Т. Ковальова, Дж. Куллахан, А. Макарова, Г. Онкович, Ж. Перре, О. Полуніна, Н. Лобанова, С. Рубінштейн, Г. Халаш, М. Чошанов та ін.

Питання розвитку особистості майбутніх журналістів розкрито в працях журналістикознавців (Р. Бухарцева, В. Горохова, В. Здоровеги, С. Корконосенка, І. Михайлина, О. Нерух, В. Олешка, Є. Прохорова, О. Самарцева, Л. Світич та ін.). Проблему журналістського професіоналізму, складником якого є професійна компетентність, висвітлено в наукових розвідках А. Бобкова, О. Дорошук, М. Кіма, К. Маркелова, В. Мойсеева, О. Нерух, Є. Проніної й ін.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності акмеологічного підходу до формування професійної компетентності майбутніх журналістів, висвітлення наукових поглядів на проблему журналістського професіоналізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. На тлі глобальних світових процесів докорінно змінилася роль освіти й науки, що охоплені, як і всі сфери суспільного життя в Україні, потужними інтеграційними процесами. Вища освіта сьогодні закладає основи не лише професійної, але й громадянської, екзистенційно-особистісної самоідентифікації людини. Глобалізація радикально змінює освітні процеси у світі, і собі змінюючись під їхнім впливом [9].

Глобалізація «по-іншому ставить питання про розвиток країни та цінності суспільства» [6, с. 137], під її впливом кардинально змінився й вектор журналістської освіти, актуалізувалися нові вимоги до професійної підготовки фахівців у галузі ЗМІ, що зумовило інтенсивний пошук інструментарію розвитку творчого потенціалу майбутніх журналістів під час професійної підготовки. Каталізатором цього процесу є суперечність, з одного боку, між соціальним замовленням на творчих журналістів і потребою самої особистості у використанні внутрішніх потенційних ресурсів для професійного зростання й самореалізації та фактичним станом сучасної журналістської освіти в Україні – з іншого.

Сучасний рівень суспільно-економічного розвитку України вимагає від фахівців ЗМІ справжнього професіоналізму. Нашій державі потрібні журналісти, здатні постійно

самовдосконалюватися як професіонали і як особистості; фахівці з чітким розумінням своїх соціальних ролей і готовністю до сумлінного виконання професійних функцій.

Акмеологічний підхід у професійній підготовці майбутніх журналістів ґрунтується на аналізі й урахуванні закономірностей і суперечностей журналістської освіти на традиційних засадах і професійно орієнтованому спрямуванні підготовки фахівців у галузі ЗМІ на засадах акмеології. Об'єктивно значущі професійні «акме» – це високий рівень професійних досягнень індивіда, визнаний професійним суспільством як соціально бажаний результат, який помітно перевищує нормативний рівень, коли актуалізується професійна майстерність і перехід до професійної творчості із залученням інноваційних завдань, прийомів, технологій у професійній діяльності й розвитку особистості.

Професійна діяльність – це активність людини, спрямована на перетворення, результатом якої є певний продукт, що відповідає потребам суспільства загалом і самої особистості зокрема. Активність особистості майбутнього журналіста, що виражена в професійному спілкуванні, має двовекторне спрямування: на творчу взаємодію й співробітництво у професійній діяльності та на конструктивний діалог.

Націленість на «акме» передбачає інтерактивну взаємодію, призначення якої полягає в зміні, удосконаленні моделей поведінки й діяльності учасників педагогічного процесу. Серед провідних ознак та інструментів інтерактивної взаємодії виокремлюють полілог, діалог, миследіяльність, сенсотворчість, міжсуб'єктні стосунки, свободу вибору, ситуацію успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексію.

До базових акмеологічних технологій професійної педагогічної підготовки студентів належать такі: технологія контекстного навчання, технології відкритих систем інтенсивного навчання (інтенсивні освітні технології) тощо. Акмеологічні технології є засобом практичного й творчого досягнення поставлених цілей на рівні мистецтва, майстерності.

Необхідною умовою акмеологізації педагогічного процесу є створення особливої «акмеологічного середовища» – середовища комфортного викладання й навчання, що стимулює прагнення до самореалізації, до творчості, до успіху й рефлексії. Акмеологічні технології передбачають використання засобів і методів навчання, що активізують навчальну й науково-дослідну діяльність студентів [2].

Під час упровадження акмеологічного підходу важливим є звернення до прин-

ципів гуманізму, крізь призму яких людина розглядається як найвища цінність, акцент робиться на її духовному світі, творчих можливостях і здібностях, прагненні до постійного самовдосконалення.

Процес професійного становлення для кожної людини – індивідуальний і самобутній, оскільки вона досягає вершин свого професійного розвитку на стадії здійснення самостійної професійної діяльності, успішність якої залежить від індивідуальних можливостей, творчого потенціалу, особливостей професійної діяльності кожного конкретного працівника.

На думку В. Здорогеги, у журналістику йдуть, коли мають «певні думки, певну позицію та моральний обов'язок поділитися цими думками публічно з іншими» [8, с. 80].

На думку дослідників, у журналістському професіоналізмі «поєднуються такі не завжди сумісні риси, як комерційна кмітливність, підприємливість, творчі здібності й здатність бути організатором редакційного процесу, ґрунтовні загальні та професійні знання в поєднанні з високими моральними чеснотами, здатність глибоко та небанально мислити, виваженість і емоційний запал, бездоганне володіння словом» [7, с. 41].

Загалом «журналістика – найстресовіша з усіх інтелектуальних професій, її представники найчастіше переживають синдром психічного вигорання, успіх у професії журналіста залежить від міри таланту, природа якого – загадкова. Професія журналіста вимагає безкінечного самовдосконалення <...>, універсальної духовної діяльності. Це – професія професій» [3, с. 206].

Головна особливість журналістської професії полягає в тому, що журналіст не лише реалізує себе в слові, написаному чи усному, яким він повинен володіти бездоганно, а й переживає незрівнянну радість, відчуваючи результативність своєї праці, її ефективність і дієвість [там само].

У Законі України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» схарактеризовано основні риси журналістської діяльності: реалізацію творчих планів у стресових ситуаціях, професійну творчу діяльність в екстремальних умовах, необхідність здійснювати власний пошук нової, потрібної інформації та її джерел [5]. Отже, журналіст має бути професійно компетентним.

Поняття «професійна компетентність» у сучасних дослідженнях розглядається як інтегральна характеристика професіоналізму, що поєднує в собі особистісно-діяльнісні структури. Структура та зміст професійної компетентності багато в чому визначаються специфікою професійної ді-

яльності та приналежністю до певних типів професій.

До структури компетентності відносять знання, пізнавальні навички, практичні навички, відношення, емоції, мотивацію, цінності й етику [12].

Як зазначає І. Чемерис, компетентність як комплексна особистісна категорія означає практичну готовність і здатність людини діяти в певній галузі; вона включає знання, уявлення, навички, мотиви, цінності, реалізовані в життєвих і професійних контекстах, передбачає наявність досвіду діяльності. Дослідниця підкреслює, що професійна компетентність журналіста охоплює мотиваційну й операційну сфери фахівця й передбачає знання гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних, професійно орієнтованих дисциплін; комунікативну компетентність, володіючи якою, журналіст здійснює професійні, психологічні, риторичні функції; загальні та професійні вміння, що реалізуються через ціннісно-мотиваційні характеристики, світоглядну й соціально-політичну позицію, індивідуально-психологічні особливості та життєвий досвід [19].

Одним із принципів формування професійної компетентності майбутнього журналіста є принцип гуманізму, що передбачає створення умов для формування кращих рис особистості, розкриття й розвиток природних її здібностей, гуманізацію стосунків між викладачами та студентами, повагу до особистості майбутнього фахівця, розуміння його інтересів, запитів, спрямованість на виховання доброї, справедливої, чесною, толерантною, духовною, щирою, доброзичливою людини.

Студент, який уміє відстоювати свої погляди, перемагати в дискусіях, здатний до максимальної творчої самореалізації, тобто навчився конкурувати в освітньому середовищі, буде конкурентоспроможним і в професійному оточенні. Професіоналізація в інформаційному суспільстві – це засіб самореалізації особистості.

Компетентність визначають як сполуку психічних якостей, що дозволяє діяти самостійно й відповідально (дієва компетентність). Компетентна в певній галузі людина володіє відповідними здібностями, знаннями, практичними вміннями, що дозволяють їй обґрунтовано міркувати про цю галузь і ефективно діяти в ній. Компетентність є своєрідним мірилом рівня професіоналізму особистості.

Одним із факторів оптимізації професійної підготовки майбутніх журналістів є творче мислення, психологічно орієнтоване на пошук яскравих зіставлених обставин,

асоціативне зближення яких виражає сутність тієї чи іншої життєвої ситуації й надає словесному вираженню думки високий ступінь загостреності, рельєфності, виразності, стимулюючи процес журналістської творчості в цілому. Найхарактернішою рисою мислення журналіста є його творчий, продуктивний характер, здатність шукати й знаходити, пізнавати й відкривати щось нове.

За словами Є. Проніної, кожній парадигмі мислення відповідає цілком певний стиль, цілком певний тип масового тексту й цілком певний тип професійного комунікатора [13, с. 39].

На думку П. Бурдьє, «журналісти мають особливі «окуляри», через які вони бачать одне й не бачать інше й завдяки яким вони бачать речі певним чином. Вони роблять вибір і конструюють відібрані ними факти» [1, с. 32].

Складники журналістського професіоналізму журналіста впливають на виконання соціальної ролі представниками ЗМІ, пов'язаної зі становленням інформаційного суспільства, що впливає на цільові установки їхньої діяльності: управління інформаційними та комунікаційними секторами ринку, орієнтація на навігаційну функцію журналістики в інформаційному просторі [10, с. 137].

Як стверджує З. Смелкова, однією з найважливіших особистісно-професійних рис журналіста є комунікативна компетентність. Спілкування – найважливіша особливість журналістської праці, адже журналіст – «професія підвищеної мовної відповідальності» [16, с. 9], а вміння прочитувати мовленнєву ситуацію, розуміти співрозмовника (нести підвищену мовленнєву відповідальність за спілкування) є не менш важливим для нього, ніж вільне володіння предметом мовлення. Уміння корегувати мовленнєві події, вибираючи оптимальний варіант результативного спілкування, треба розглядати як важливу рису професії журналіста [там само, с. 11].

У професійному спілкуванні журналіст, який найчастіше виступає адресантом, залишається активним у будь-якій ролі: він – комунікативний лідер. Для журналіста особливо важливим, професійно значущим є вміння говорити – говорити вільно й переконливо [15, с. 11], тому поняття «журналіст» може співвідноситися з поняттями «комунікатор» (особа чи група осіб, які створюють і передають повідомлення) і «медіатор» (той, хто здійснює функції посередника в різних інформаційних системах) [там само, с. 55].

Комунікативна компетентність («communicative competence») тлумачить-

ся як знання мови, під яким розуміється не тільки володіння граматичним і словниковим рівнями (мовна компетенція), але й уміння вибирати варіанти, зумовлені ситуативними, соціальними чи іншими позамовними факторами [11].

Сучасний журналіст повинен бути й конкурентоспроможним. Основа конкурентоспроможності кваліфікованого журналіста – його висока професійна компетентність [17, с. 193], що закладається в системі вищої журналістської освіти, однією з функцій якої є формування й розвиток творчої індивідуальності майбутнього фахівця. Тільки людина з високими професійними знаннями, з яскравою творчою індивідуальністю може успішно конкурувати в умовах ринкових відносин, для характеристики яких ключовим є закон конкуренції.

На нашу думку, журналістська конкурентоспроможність – це сукупність притаманних конкретному журналістові професійних знань, творчих умінь, навичок і особистісних рис, які забезпечують йому конкурентні переваги на ринку праці в ЗМІ.

Який саме журналіст сьогодні здатний бути конкурентоспроможним? Звичайно, той, що здобув якісну професійну освіту, той, що має певний хребет, характер [18], харизму, фахові здібності, вироблені уміння та навички, творчий підхід до вирішення завдань, професійне покликання, високі моральні якості, творчий стиль мислення; журналіст, який чітко розуміє й бездоганно виконує свої професійні функції та соціальні ролі, прагне до постійного саморозвитку й самовдосконалення.

Вважаємо, що конкурентоспроможний журналіст – це людина, яка орієнтується на найвищі досягнення у своїй професії, прагне стати кращим серед рівних, виявляє здатність до високої якості й ефективності своєї діяльності. Студенти повинні чітко усвідомлювати, що особистий успіх, професійне зростання залежать від їхнього освітнього рівня, від знань, отриманих у процесі навчання, від набутих умінь і навичок (від професійної компетентності).

Як зазначає В. Різун, журналіст повинен бути правдивим і чесним. Чесним насамперед із собою. Але він не буде чесним, якщо не відповідальний за своє слово, людей, країну. Безвідповідальна людина не може бути правдивою, бо правду висловлює тільки з великої відповідальності за справу й за когось. Щоб говорити правду, треба вміти її бачити, шукати й знати, коли й для чого говорити. Для цього необхідно бути критичним (у значенні здатним аналізувати), ретельно вивчати факти, бути прискіпливим до дрібниць. З одного боку,

журналіст повинен бути у центрі подій, щоб їх розуміти, але з іншого боку, перебуваючи в такій ситуації, уже бути спостерігачем і вміти виходити подумки з події, щоб не бути заангажованим нею та її учасниками й об'єктивно відображати речі [14, с. 11].

Сучасні журналісти конкурують в інформаційному просторі журналістики в період «творчого, енергетичного, архітектурного моделювання» [4].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, в умовах інформаційного прогресу та глобальних змін рівень професіоналізму журналістів як представників четвертої влади впливає на інформаційну безпеку суспільства. У демократичній державі журналісти формують не лише громадську думку, а й етичні норми читачів, слухачів, глядачів. Майбутнє українського суспільства значною мірою залежить від професійної компетентності та творчого підходу журналістів до виконання свого призначення, функцій і соціальних ролей. Сьогодні соціум потребує таких працівників засобів масової інформації, які є компетентними професіоналами з високим рівнем журналістської та загальної культури, із багатством духовних цінностей, зі свіжими, неординарними підходами до актуальних проблем сьогодення, таких журналістів, які здатні до самореалізації в умовах жорсткої конкуренції в площині ринкових відносин, які не лише функціонально готові до виконання професійних обов'язків, але й здатні до творчого планетарного мислення, до формування громадської думки на діалогічних засадах і на принципах гуманізму, які можуть творчо й оперативно реагувати на зміни в усіх сферах життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурдые П. О телевидении и журналистике / пер. с фр. Т. Анисимовой, Ю. Марковой; отв. ред., предисл. Н. Шматко. М.: Фонд научных исследований «Прагматика культуры», 2002. 160 с.

2. Вакуленко В. Акмеологічний підхід у теорії й практиці вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусі (порівняльний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01. Загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2008. 46 с.

3. Гетьманець М., Михайлин І. Сучасний словник літератури і журналістики. Х.: Прапор, 2009. 384 с.

4. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство. Львів, 2008. 416 с.

5. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів». Відомості Верховної Ради. 1997. № 50.

6. Занфірова Т. Щодо деяких аспектів глобалізації і духовності. Духовність і громадянське суспільство в умовах глобалізації: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Андріївські читання» 15 грудня 2011 р. / за ред. В. Огаренка та ін. Запоріжжя: КПУ, 2011. С. 136–138.

7. Здоровега В. Європейський вибір: що брати з минулого, а чого вчитися українським ЗМІ. Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2004. № 3 (27). 141 с.

8. Здоровега В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини. Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2004. № 3 (27). 141 с.

9. Ильин В., Омаров М., Аверьянова Г., Золотовский В., Купчин Н., Ромашкин К. Образование в контексте глобализации. Высшее образование в России. 2008. № 7. С. 120–125.

10. Калмыков А., Коханова Л. Интернет-журналистика: учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Журналистика». М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 383 с.

11. Михальченко В. Словарь социолингвистических терминов. Москва, 2006 312 с.

12. Настільна книга педагога. Упорядники: В. Андреева, В. Григораш. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 352 с.

13. Пронина Е. Психология журналистского творчества. М., 2002. 320 с.

14. Різун В. Основи журналістики у відповідях та заувагах. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 80 с.

15. Свитич Л. Профессия: журналист. Учебное пособие. М.: Аспект Пресс, 2003. 255 с.

16. Смелкова З., Ассиурова Л., Савова М., Сальникова О. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты: учеб. пособие. 6-е изд. М.: Наука, 2009. 320 с.

17. Управління людськими ресурсами (понятійно-термінологічний словник): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Г. Щокіна, О. Антонока, М. Головатого. К.: МАУП, 2006. 496 с.

18. Шаповал Ю. Феномен журналістики: проблеми теорії. Рівне: Роса, 2005. 248 с.

19. Чемерис І. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2008. 19 с.